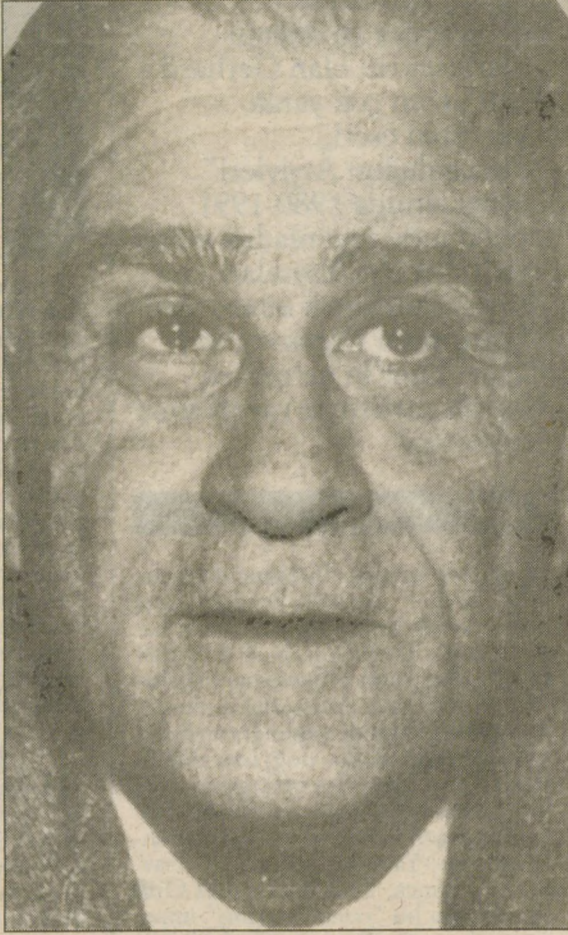

Deneme'lerindeki Tanpınar

Doğu ile Batı, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmaya çalıştığı, hem Doğu hem de Batı kültürünün etkilerini yansıtan yapıtlarıyla Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın önemli adlarından biri olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Cumhuriyet, Ülkü, Varlık, Oluş, Türk Yurdu, Yücel gibi çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış yazılarından derlenen "Yaşadığım Gibi" adlı yapıtın yirmi yıl aradan sonraki ikinci baskısı Dergâh Yayınları'na yayımlandı.

FATMA ORAN

Ahmet Hamdi Tanpınar (23 Haziran 1901-24 Ocak 1962, İstanbul) Osmanlı Devleti'nde kadılık görevinde bulunmuş Hüseyin Fikri Efendi'nin oğluydu. 1923'te Darülfünun-ı Osmani (bugün İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli liselerde edebiyat ve felsefe dersleri okuttu. 1930-32 arasında Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü'nde (bugün Güzi Üniversitesi Eğitim Fakültesi) edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. 1933'ten sonra İstanbul'da Kadıköy Lisesi'nde edebiyat, Güzel Sanatlar Akademisi'nde (bugün Mimar Sinan Üniversitesi) sanat tarihi ve estetik dersleri verdi.

1939'da, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde kurulan Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü profesörlüğüne getirildi. 1942 ara seçimlerinde CHP'den Maraş milletvekili seçilince, üniversitedeki görevinden ayrıldı. 1946'da yeniden aday gösterilmeyince, bir süre Milli Eğitim Müfettişi olarak çalıştı. 1948'de Güzel Sanatlar Akademisi'nde yeniden estetik dersleri verdi. Bir yıl sonra da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki eski görevine döndü ve ölüncüye değin bu görevde kaldı.

İmge zenginlikleri

Tanpınar, adını ilk kez, Altın Kitap dergisinde çıkan Musul Akşamları adlı şiiriyle duyurdu. Bunu, Dergâh, Milli Mecmua, Hayat, Görüş, Ülkü, Varlık, Oluş, Kültür Haftası ve Aile gibi dergilerde çıkan şiirleri izledi. Bunlardan bazılarını sonradan Şiirler (1961) adlı kitabında topladı. Hece ölçüsüyle yazdığı bu ilk ürünleri, imge zenginlikleri ve müzikal nitelikleriyle dikkati çeker. Edebiyat Fakültesi'nde okurken öğrencisi olduğu Yahya Kemal Beyatlı'dan çok etkilenen Tanpınar, bu dönemde Bakî, Nef'i, Nedim ve Şeyh Galib gibi divan şairlerinin yanı sıra Fransız şiirinin ustalarını da inceledi. Ama ilk yapıtlarında Yahya Kemal'den çok Ahmed Haşim etkisi görülür.

Haşim gibi o da küçük yaşta yitirdiği annesinin yokluğundan duyduğu acıyı ve kendini avutacak bir sevginin özlemini dile getirir ve içedönük bir bakışla doğayla iletişim kurmaya çalışır. Sanat anlayışının bir başka önemli ögesi de Bergson felsefesinden kaynaklanan 'zaman' kavramıdır. Tanpınar'ın yapıtlarında zaman saatlerin, günlerin, haftaların, ayların birbirini izlediği basit bir süreklilik değil, çok katlı ve karmaşık bir akıştır. "Ne İçin-deyim Zamanın" ve "Bursa'da Zaman" adlı ünlü şiirleri zaman temasını "geçmiş zaman-hâl" çerçevesi içinde işleyen bu sanat anlayışının en güzel örneklerindendir.

Tanpınar'ın ilk romanı, 1944'te Ülkü dergisinde yayımlanan Mahur Beste'dir. Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki seçkin bir çevrenin özelliklerini sergileyen bu yapıtı, kendi yaşamından izler taşıyan ünlü romanı Huzur (1949-1983) izler. Hem bir aşk romanı, hem de yazarın İstanbul'a duyduğu derin sevginin romanı olan Huzur, Tanpınar'ın estetik anlayışını, kültür birikimini ve geçmiş kültüre yaslanan yaşam felsefesini yansıtan en yetkin yapıtlarından biridir. Tanpınar bu

romanında, Mümtaz ile Nuran'ın aşkı çevresinde Doğu ile Batı, eski ile yeni, geçmiş değerleriyle var olan değerler ve aşk ile toplumsal sorumluluklar arasındaki çatışmayı ve çatışmanın doğurduğu bunalımı irdeler. İlk kez 1950'de Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan ve ölümünden sonra 1973'te kitaplaştırılan Sahnenin Dışındaki'ler'de II. Meşrutiyet döneminin parti parti çekişmeleri ve Mütareke yıllarının bezginliği vurgulanır. Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde ise (1961, 1977) iki uygarlık, iki değerler sistemi arasında bocalayan Türk toplumunun bu kez komik, ironik bir tablosu çizilir.

Çocukluğu Abdülhamid döneminde geçen, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerini de yaşayan Hayri İrdal'ın anıları biçiminde yazdığı bu romanda Tanpınar, hem geçmiş özleminden kurtulamayan, geçmişe saplanmış aydınları, hem de devlete dayalı özel girişimciliği ve sınıf atlama tutkusunu yerer. Tanpınar'ın ölümüyle yarım kalan, ölümünden sonra plan ve notlarına dayanılarak bir araya getirilen Aydaki Kadın (1987) adlı romanı da gene önceki romanlarında görülen çatışmaları, Tanpınar'ın kendi sözleriyle "sapır sapır dökülen bir dünyada yaşamının azabı"nı bu kez daha çarpışık bir örgü çevresinde ele alır. Tanpınar'ın Abdullah Efendi'nin Rüyalari (1943, 1983) ve Yaz Yağmuru (1955, 1983) adlı öykü kitaplarının yanı sıra, ancak birinci cildini tamamlayabildiği, konusundaki en kapsamlı yapıtlardan biri olan XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi (1942, 1985) ile Tefik Fikret (1937, 1944), Namık Kemal Antolojisi (1942), Yahya Kemal (1940, 1982) ve Bütün Şiirleri (1976, 1981) adlı kitapları vardır. Tanpınar ayrıca Euripides'in Medeia, Elektra ve Alkestis adlı oyunları Paul Valéry'nin M. Tes-te'ni Türkçe'ye çevirmiştir.

Denemeci Tanpınar

Şairliği, hikâyeciliği ve romancılığının yanı sıra edebiyatımızın en büyük denemecilerinden de biridir Ahmet Hamdi Tanpınar. İstanbul, Bursa, Ankara, Erzurum ve Konya kentlerini doğal, tarihsel ve kültürel özellikleriyle anlattığı Beş Şehir (1946, 1985), edebiyatın yanı sıra, Türk müziği, Doğu-Batı çatışması gibi konuları da işlediği Edebiyat Üzerine Makaleler (1969, 1977) ve yine ölümünden sonra ilk kez 1970 daha sonra da 1977 yıllarında yayımlanan ve şimdi de Dergâh Yayınları'ndan çıkan Yaşadığım Gibi bu anlamda önemli yapıtlardır. Yaşadığım Gibi, Tanpınar'ın gazete ve dergilerde yayımlanmış yazılarının ve kendisiyle yapılmış söyleşilerin bir araya getirildiği önemli bir derleme olmakla kalmayıp bir bütün olarak Tanpınar'ın insan, toplum ve sanat sorunları karşısındaki tavrını da yansıtır.

Mehmet Kaplan'ın "Tanpınar'ın Denemeleri Hakkında Birkaç Söz"üyle Prof. Dr. Birol Emil'in "İkinci Baskıya Önsöz" başlıklı kapsamlı yazısının yanı sıra İnsan ve Cemiyet/ İnsan ve Otesi/ Üç Şehir/ Paris Tesadüfleri/ Türk Dili ve Türk Edebiyatı (Mülakatlar)/ Musiki/ Plastik Sanatlar ana bölümlerinden oluşan Yaşadığım Gibi, Tanpınar'ın "edebiyat, musikî, resim, mimarî, heykeltraşlık, estetik, mitoloji, psikoloji, felsefe ve tarih" konularındaki "zenginliğini" göstermesi açısından da çok önemli bir yapıttır. ■

* Biyografi, AnaBritannica kaynaklıdır. F.O.

Yaşadığım Gibi/ Ahmet Hamdi Tanpınar/ Hazırlayan: Prof. Dr. Birol Emil/ Dergâh Yayınları/ 470 s.

